

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
БАЛАЛАРДЫ ЕРТЕ ДАМУЫ ИНСТИТУТЫ**

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ
ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ
ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ**

Астана 2025

*Қазақстан Республикасы Оқу - ағарту министрлігі
Балаларды ерте дамыту институты базасында әзірленген*

Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың танымдық және зерттеу әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2025. – 43 бет.

Пікір берушілер:

Керимбаева Р. К., п.ғ.к., профессор

Увалиева Г. В., меңгеруші

Оспанова Б.К, әдіскер

Әдістемелік ұсынымдарда зерттеу әрекетінің мақсаты, міндеттері, принциптері, нысандары мен кезеңдері көрсетілген, танымдық процесті ұйымдастыруда педагогтің рөлі айқындалған, кеңістікті және ата-аналармен өзара ықпалдастықты ұйымдастыру бойынша ұсынымдар берілген.

Әдістемелік ұсынымдар мектепке дейінгі ұйымдардың әдіскерлері мен педагогтеріне және жалпы білім беретін мектептердің (лицейлер мен гимназиялардың) мектепалды сынып педагогтеріне арналған.

Әдістемелік ұсынымдар ҚР ОАМ Балаларды ерте дамыту институтының Ғылыми-әдістемелік кеңесінде қаралып, ұсынылған (2025 жылғы 26 қарашадағы № 15 хаттама).

Балаларды ерте дамыту институты, 2025 ж.

ТҮСІНДІРМЕ ЖАЗБА

Заманауи мектепке дейінгі білім беру баланың тұлғасын, қызығушылығын, дербестігін және қоршаған әлемді зерттеу қабілетін дамытуға бағытталған. Қазақстан Республикасының білім беру саясатының маңызды міндеттерінің бірі — балаларды жан-жақты дамыту, олардың мектепте оқуға сәтті өтуін және баланың тұлға ретінде әлеуетін толық іске асыру үшін жағдайлармен қамтамасыз ету болып табылады.

Мектепке дейінгі жаста танымның негізгі формаларының бірі — бақылауға, экспериментке, сұрақтарға жауап іздеуге және баланың жаңаны тануына негізделген практикалық әрекет болып табылады. Қоршаған ортамен белсенді, практикаға бағытталған өзара әрекет арқылы бала таным тәсілдерін меңгереді, қоршаған әлемнің заңдылықтары туралы бастапқы түсініктері қалыптасады, талқылауды, талдауды және қорытынды жасауды үйренеді.

Танымдық-зерттеу әрекетін ұйымдастыру балалардың танымдық қызығушылықтары мен шығармашылық ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (ҚР ОАМ 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) сәйкес тәрбиелеу-білім беру процесінде «тәрбиеленушілердің физикалық, зияткерлік, танымдық-сөйлеу, көркем-эстетикалық, шығармашылық қабілеттері дамиды» және «тәрбиеленушілердің танымдық және зерттеу әрекетінің қарапайым дағдыларын меңгеруі» көзделген.

Бұл балалардың зерттеу әрекеті факультативті компонент ретінде емес, олардың дамуының міндетті бағыты ретінде қарастырылатынын көрсетеді.

Танымдық-зерттеу әрекеті интеллектті дамытуға ғана емес, сонымен қатар тәжірибе жинақтауға да ықпал етеді: бала себеп-салдарлық байланыстарды түсіне бастайды, өзара байланысты көреді, табиғат пен әлеуметтік ортаға деген көзқарасы қалыптастады.

Әдістемелік ұсынымдардың мақсаты — балалардың танымдық және зерттеу әрекетін ұйымдастыру бойынша мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтеріне әдістемелік көмек көрсету.

Аталған әдістемелік ұсынымдар мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің нормативтік құқықтық базасын, педагогикалық тәсілдер мен тәрбиеленушілердің жас ерекшеліктерін ескере отырып әзірленді және балалардың сапалы және тиімді танымдық және зерттеу әрекетін ұйымдастыруда педагогтерді әдістемелік қолдауды қамтамасыз етуге арналған.

ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ПРИНЦИПТЕРІ

Тәрбиеленушілердің танымдық және зерттеу әрекеті балалардың танымдық қызығушылығын, дербестігін, байқағыштығы мен шығармашылық ойлауын қалыптастыруға ықпал ететін тәрбиелеу-білім беру процесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл әрекетті ұйымдастырудың тиімділігі көп жағдайда қоршаған әлемді белсенді тану процесінде баланың тұлғасын дамытуды қамтамасыз ететін белгілі бір педагогикалық принциптерді сақтау арқылы анықталады.

1. Белсенділік принципі

Танымдық қабілеттердің сәтті дамуының негізгі шарты — зерттеу процесінде баланың белсенділік танытуы.

Тәрбиеленуші дайын ақпаратты қабылдап қана қоймай, өзі жауап іздейді, қорытынды жасайды, болжамды тұжырымдайды және оларды әрекетте тексереді.

Мұндағы педагогтің рөлі баланы өздігінен талқылауға және шешімдерді іздестіруге ынталандыратын проблемалық жағдайларды тудыру болып табылады.

Үлгі: педагог балаларға мұздың неліктен еритінін немесе су құйылмаса өсімдіктерге не болатынын анықтауды ұсынады. Бала дайын жауапты алмайды, бақылайды, эксперимент жасайды, талқылайды.

Белсенділік балалардың зерттеу әрекетін, өз күшіне деген сенімділігін және тануға деген қызығушылығын дамытуға ықпал етеді.

2. Көрнекілік және практикаға бағыттау принципі

Бұл қағида мектеп жасына дейінгі баланың нақты ойлауына және әлемді бейнелер мен практикалық әрекеттер арқылы қабылдауына негізделген.

Сондықтан оқыту мен зерттеу әрекеті барынша көрнекі болуы, шынайы заттарға, құбылыстар мен әрекеттерге сүйенуі керек.

Зерттеуді ұйымдастыру процесінде педагог балаларға жаңаны ашуға мүмкіндік беретін эксперименттерді, демонстрацияларды, модельдеуді, бақылауды, ойындарды қолданады.

Үлгі: «ауаны» зерттеу кезінде балалар шарларды үрлеп қарапайым тәжірибелер жасайды, жеңіл заттардың желдің күшімен қозғалуын бақылайды, ауа — бұл зат, бірақ ол көрінбейді деген қорытынды жасайды.

Осылайша, практикалық әрекет арқылы бала ғылыми ұғымдарды өзіне түсінікті түрде меңгереді, ал алған білімі саналы және шынайы болады.

3. Қолжетімділік принципі

Танымдық әрекет балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек.

Тапсырмалардың мазмұны мен оларды іске асыру әдістері шамадан тыс жүктеме тудырмауы, сондай-ақ қызығушылық пен ойлау белсенділігін ынталандыруы маңызды.

Педагог материалды әрбір бала зерттеуге қатыса алатындай және жетістікті сезінетіндей етіп таңдауы қажет.

Танымдық міндеттердің күрделілігі балалардың жинақталған тәжірибесі мен зерттеу дағдыларының қалыптасу деңгейін ескере отырып, біртіндеп артады.

Үлгі: ортаңғы және ересек топтардың тәрбиеленушілері үшін зерттеу қардың еруін бақылаудан, ал мектепалды топтағы балалар үшін температура мен қардың еру жылдамдығы арасындағы байланысты анықтаудан тұруы мүмкін.

Қолжетімділік принципі эмоционалды жайлылық пен ынталандыруды қамтамасыз етеді, бұл тәрбиелеу-білім беру процесінің қажетті шарты болып табылады.

4. Жүйелілік және бірізділік принципі

Танымдық және зерттеу әрекеті кездейсоқ тәжірибе жинақтау емес, әр жаңа зерттеу балалардың алған біліміне сүйенетіндей және оларды тереңдетуге ықпал ететіндей жүйелі болуы керек.

Педагог балалардың зерттеу белсенділігін бірізді дамыту үшін: олармен қарапайым бақылаудан — эксперимент жасауға, құбылысты сипаттаудан — себеп-салдарлық байланыстарды түсіндіруге дейін жұмыс жүргізеді.

Үлгі: «Суды және оның қасиеттерін» зерттей отырып, балалар алдымен табиғаттағы судың күйін бақылайды, содан кейін табиғаттағы су айналымы туралы қорытынды жасай отырып, заттардың еруі, булануы және қатуы бойынша тәжірибелер жасайды.

Жүйелілік әлемді тұтастай қабылдауды қамтамасыз етеді, логикалық ойлау мен талдау қабілетін қалыптастыруға көмектеседі.

5. Кіріктіру принципі

Танымдық және зерттеу әрекеті ұйымдастырылған іс-әрекеттермен кіріктіріледі.

Табиғат құбылыстарын немесе заттардың қасиеттерін зерттей отырып, балалардың тілі дамиды, өз ойларын жеткізуді, бақылағандарын сипаттауды, қорытынды жасауды үйренеді; нысандарды өлшеу, салыстыру, жіктеу арқылы математикалық түсініктерін жетілдіреді; табиғатты бақылау, бейнелеу әрекеті және музыка арқылы эстетикалық қабылдауы дамиды.

Кіріктіру білім беруді оқшауламай, өзара байланысты және практикалық маңызы бар әлемнің тұтас бейнесін қабылдауға мүмкіндік береді.

Үлгі: Өсімдіктің қалай өсетінін зерттеу кезінде балалар бақылайды (қоршаған әлеммен таныстыру), бақылаған нысандарының суретін салады, жапырақтарды санайды (математика негіздері), табиғат туралы өлеңдер айтады (көркем әдебиет).

6. Ынтымақтастық және серіктестік принципі

Педагог пен балалар арасындағы сенімділік, серіктестік және өзара көмексіз танымдық және зерттеу әрекетін сәтті ұйымдастыру мүмкін емес.

Педагог балаларға дайын білімді бермей, бірлескен ізденіске қатысушы

болып табылады.

Мұндай өзара әрекет балалардың коммуникативтік дағдыларын, жауапкершілігін, өз күшіне деген сенімділігін дамытуға ықпал етеді.

Үлгі: педагог балалармен бірге болжамдарды талқылайды, тәжірибе жүргізудің нұсқаларын ұсынады, балаларды талқылауға ынталандыра отырып, жетекші сұрақтар қояды.

7. Шығармашылыққа бағыттау принципі

Зерттеу тек танымдық қабілеттерді дамытып қана қоймай, қиялды, сыни ойлауды, жаңа шешімдерді іздестіру қабілетін ынталандыруы керек.

Әрбір зерттеу шығармашылық әрекетті ынталандыруы мүмкін — әңгіме құрастыру, сурет салу, қолөнер бұйымдарын немесе шағын жоба жасау.

Үлгі: балалар сумен тәжірибе жасағаннан кейін «Тамшылардың саяхаты» тақырыбы бойынша сурет салады, өзен туралы ертегі ойлап табады, «Су айналымы» макетін құрастырады.

Шығармашылық белсенділік баланың эмоционалды саласын қолдайды, танымды қуанышты және қызықты процеске айналдырады.

Осылайша, тәрбиеленушілердің танымдық және зерттеу әрекетін ұйымдастыру — белсенділік, көрнекілік, қолжетімділік, жүйелілік, кіріктіру, ынтымақтастық және шығармашылыққа бағыттау принциптерінің жиынтығына негізделуі керек.

Осы принциптерді кешенді қолдану балалардың тануға қызығушылығын қалыптастыруды, келешекте табысты оқуы үшін қажетті зерттеу дағдылары мен жеке қасиеттерін дамытуды қамтамасыз етеді.

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ НЫСАНДАРЫ

Зерттеу әрекетін ұйымдастыру балалар үшін таным процесін қызықты, және мағыналы ететін жұмыстың әртүрлі нысандарын қолдануды ұсынады.

1. Бақылау

Бақылау — зерттеу әрекетінің қарапайым және қолжетімді нысандарының бірі.

Бұл балаларға себеп-салдарлық байланыстар орнатуға, салыстыра білуді қалыптастыруға, қоршаған әлемдегі өзгерістер мен заңдылықтарды байқауға көмектеседі.

Педагог табиғат құбылыстарын, жануарларды, өсімдіктерді, ауа-райының және маусымға тән өзгерістерді бақылауды ұйымдастырады.

Үлгілер:

- тұқымдардан өсімдіктердің өсуін бақылау;
- жылдың әр мезгілінде табиғаттағы өзгерістерді бақылау;
- үй жануарларын немесе аулаға ұшып келетін құстарды бақылау.

Бақылау қысқа мерзімді (бір рет) және ұзақ мерзімді (бір апта немесе ай) болуы мүмкін. Бақылау барысында балалар нәтижелерді — суреттерде, сызбаларда, фотосуреттерде көрсетуді немесе әңгімелеп беруде жеткізуді

үйренеді.

2. Эксперимент

Эксперимент — болжамдарды тексеруге және заңдылықтарды орнатуға бағытталған зерттеудің белсенді түрі.

Балалар тәжірибе жасауға қуана қатысады, өйткені бұл өзбетінше жаңаны тануға мүмкіндік береді.

Тақырыпқа байланысты сумен, құммен, ауамен, магниттермен, өсімдіктермен, жарықпен, дыбыстармен және басқа нысандармен эксперимент жасауға болады.

Тәжірибе үлгілері:

«Заттар неге суға батады немесе қалқиды?»

«Су қалай мұзға айналады?»

«Біз үрлегенде ауамен не болады?»

«Магнит және оның күші».

Эксперимент балалардың ойлауын қалыптастыруға көмектеседі, бақылауға, сұрақтар қоюға, нәтижелерді көруге және қорытынды жасауға үйретеді. Сонымен қатар, педагог балаларды зерттеуге бағыттайтын ұйымдастырушы және көмекші рөлін атқаруы қажет.

3. Зерттеу ойындары

Ойын — тәрбиеленушінің жетекші әрекеті болып табылады, сондықтан ойын мен зерттеу әрекетін кіріктіру тәрбиелеу-білім беру процесін шынайы және эмоционалды тартымды етеді.

Зерттеу ойындары балаларға сұрақтардың жауаптарын табуға, проблемалық жағдайларды шешуге, табиғат құбылыстары мен заттардың әрекеттерін модельдеуге мүмкіндік береді.

Ойындардың үлгілері:

«Неге бұлай болады?» — балалар педагогпен бірге табиғат құбылыстарына түсініктеме іздестіреді;

«Егер не болады?» — қарапайым эксперимент жасауды және ықтимал нәтижелер туралы талқылауды ұсынады;

«Жас ғалымдар» — балалар зертханада зерттеушілер ретінде әрекет ететін рөлдік ойын.

Ойын түрлері балаларды ынталандырады, белсенді ізденуге және өзбетінше білім алуға итермелейді.

4. Жобалау әрекеті

Жобалау әрекеті ересек және мектепалды топтардың балаларымен зерттеу әрекетін жүргізудің неғұрлым тиімді нысандарының бірі болып табылады.

Бұл тәрбиеленушілердің танымдық бастамаларын, коммуникативтік дағдыларын, жауапкершілігін және бастаған істі соңына дейін жеткізу қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Жобалар жеке, жұппен немесе топтық болуы және олардың ұзақтығы — бірнеше аптаға дейін созылуы мүмкін.

Жобалардың үлгілері:

«Менің үйім» — үйлер неден салынатын, олардың қалай

құрастырылғанын, қандай материалдар бар екенін зерттеу;

«Су — тіршілік көзі» — судың қасиеттерін және оның адам мен табиғат үшін маңызын зерттеу;

«Ауаның құпиялары» — тәжірибе жасау, бақылау жүргізу және ауа қозғалысының модельдерін жасау.

Жобаны орындау барысында балалар мақсат қояды, әрекеттерін жоспарлауды, ақпарат жинауды, нәтижелерді талдауды және оларды құрдастарына ұсынуды үйренеді.

5. Экскурсиялар мен табиғаттағы шағын зерттеулер

Экскурсиялар мен табиғатқа шығу — балалардың ой-өрісін дамытудың және олардың қоршаған әлем туралы түсініктерін кеңейтудің маңызды түрі болып табылады.

Экскурсия барысында балаларға табиғат нысандары мен құбылыстарын тікелей бақылауға, шағын зерттеулер жүргізуге, алдағы эксперименттер мен жобалар үшін материал жинауға мүмкіндік беру керек.

Үлгілер:

- жәндіктердің тіршілігін бақылау үшін саябаққа экскурсия;
- судың қасиеттерін және оны мекендеушілерді зерттеу мақсатында су қоймасына серуен;
- шағын зерттеу жүргізу «Күзде жапырақтардың түсі қалай өзгереді?».

Экскурсия балаларға табиғаттағы өзара байланыстарды көруге және оның тұтастығын сезінуге мүмкіндік береді, сонымен қатар қоршаған ортаға ұқыпты қарауды қалыптастырады.

6. Әңгімелесу, педагогтің балаларға ғылыми-танымдық кітаптарды оқып беруі және танымдық бейнематериалдарды қарау

Бұл нысан балалардың танымдық тәжірибесін байытуға және олардың тілін дамытуға бағытталған.

Әңгімелесу алған білімдерін жүйелеуге, бақылаулар мен тәжірибелердің нәтижелерін талқылауға көмектеседі, ал балаларға арналған ғылыми-танымдық кітаптарды оқып беру әлем туралы түсініктерді кеңейтеді.

Танымдық фильмдерді, мультфильмдер мен бейнетәжірибелерді қарау тікелей бақылауға қолжетімсіз күрделі құбылыстарды елестетуге мүмкіндік береді.

Үлгілер:

- «Неге жаңбыр жауады?» кітап ақып беру;
- бейнематериал қарау «Жанартау қалай жұмыс істейді?»;
- «Өсімдіктерге жарық не үшін керек?» тақырыбын талқылау.

Бұл нысандар практикалық зерттеу әрекетінің теориялық біліммен байланысын қамтамасыз етеді және танымдық қызығушылықты дамытады.

7. Топта шағын зертханалар ұйыдастыру

Топта «эксперимент бұрыштарын» немесе шағын зертханаларды ұйымдастыру балалардың жүйелі зерттеу әрекетін жүргізуіне жағдай жасайды.

Мұндай бұрышта қауіпсіз материалдар мен жабдықтар орналастырылады: үлкейткіш әйнектер, магниттер, өлшеуіш ыдыстар,

айналар, құм сағаттары, лупалар, сумен және ауамен эксперимент жасауға арналған заттар.

Педагог балалармен бірге тақырыптық көрмелер ұйымдастырады, бірқатар шағын зерттеулер жүргізеді, нәтижелерді суреттер, фотосуреттер немесе сызбалар түрінде береді.

Шағын зертхана балалардың дербестігін, бастамасын, ұқыптылығы мен жауапкершілігін дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ зерттеу әрекетіне қызығушылықты қалыптастырады.

Мектепке дейінгі ұйымда зерттеу әрекетін ұйымдастыру нысандары алуантүрлі, қызықты және балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек.

Бақылау, эксперимент, ойындар, жобалар, экскурсиялар, танымдық әңгімелер және шағын зертханалар ұйымдастыру — балалардың зерттеу әрекетіне қызығушылығын, білуге құштарлығын, дербестігін және алған білімін жаңа жағдайларда қолдана білуін қалыптастыруға ықпал етеді.

Бұл нысандарды кешенді қолдану таным процесін қызықты және нәтижелі етуге мүмкіндік береді, сонымен қатар баланың танымдық әрекеттің белсенді субъектісі ретінде тұлғасын дамытуға ықпал етеді.

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ КЕЗЕҢДЕРІ

Мектепке дейінгі ұйымдарда зерттеу әрекетін ұйымдастыру бірқатар дәйекті кезеңдерді қамтитын белгілі бір құрылымды сақтауды талап етеді. Әр кезеңнің өзіндік педагогикалық мақсаты бар және балалардың танымдық белсенділігін, дербестігін, логикалық ойлауы мен коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған.

1. Проблеманың қойылуы — «Мен не білгім келеді?»

Бірінші кезең — ынталандыру. Ол баланың зерттелетін құбылысқа қызығушылығын оятуға, танымдық міндетті қалыптастыруға бағытталған.

Педагог проблемалық жағдай тудырады, балаларға сұрақтар қойып, ойлануға шақырады: неге? қалай? егер не болады?

Проблема балаларға жақын және түсінікті болуы, олардың өмірлік тәжірибесіне сүйенуі және өзбетінше жауап табуға ұмтылысын тудыруы маңызды.

Үлгі:

- Неге қар ериді?
- Неге кейбір заттар суда қалқиды, ал кейбіреулері батып кетеді?
- Өсімдікті суармаса не болады?

Бұл кезеңде педагог өзі жауап бермейді, бірақ балаларды зерттеу әрекетіне қызықтырып, өзбетінше шешімдер іздестіруге ынталандырады.

2. Болжам жасау — «Менің ойымша, бұл неге осылай болады?»

Проблеманы анықтағаннан кейін балалар өздерінің болжамдарын айтады — бұл болжамдар кейінгі зерттеу әрекетіне негіз болады.

Болжам — бұл тұспалдау, яғни баланың эксперимент жасау арқылы тексере алатын болжамы.

Педагог балаларға өз ойларын дұрыс тұжырымдауға көмектесуі, сенім мен ынтымақтастық атмосферасын құра отырып, кез келген нұсқалар мен болжамдарды қолдауы қажет.

Тіпті ерекше болжамдар да құнды, өйткені олар баланың ойлауын көрсетеді.

Үлгі:

- «Қар ериді, өйткені күннің көзі оны жылытады.»
- «Заттар ауыр болғандықтан суға батып кетеді.»
- «Егер өсімдіктерді суармаса, олар кеуіп қалады.»

Бұл кезеңде балаларда талқылау, болжам жасау, өз ойын білдіруі дамиды, бұл танымдық белсенділіктің маңызды элементі болып табылады.

3. Зерттеу әрекетін жоспарлау — материалдар мен әрекет ету тәсілдерін тандау

Бұл кезеңде педагог балалармен бірге әрекет ету жоспарын анықтайды:

- қандай материалдар мен жабдықтар қажет;
- нақты не істеу керек;
- қандай бақылаулар мен тәжірибелер жүргізу керек;
- нәтижелерді қалай тіркеуге (көрсетуге) болады.

Жоспарлау балаларға әрекеттердің бірізділігін түсінуге көмектеседі, ұйымшылдықты, мақсат қоя білуді және топта ынтымақтастықпен әрекет етуді дамытады.

Үлгі:

«Мұз неге ериді?» зерттеу әрекеті үшін балалар: мұз, су, ыдыс, термометр, бақылау үшін сағатты таңдайды. Олар жоспарлайды: мұзды әртүрлі жағдайларға қою (күннің көзіне, көлеңкеге, тоңазытқышқа) және оның қайда тез еритінін бақылау.

Осылайша, балалар зерттеуді жобалаудың негіздерін — міндетті қоюдан бастап оны шешу жолдарын таңдауға дейін меңгереді.

4. Тәжірибе немесе бақылау жүргізу

Бұл балалар өз ойларын жүзеге асыратын практикалық кезең — эксперимент немесе бақылау жүргізу.

Педагогтің басты міндеті — қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қызығушылықты қолдау, балалардың әрекеттерін бағыттау және тәжірибе барысында болып жатқан өзгерістерді байқауға көмектесу.

Зерттеу барысында балаларды асықтырмау, өздерінің болжамдарының дұрыстығына көз жеткізуге немесе оларды жоққа шығаруға мүмкіндік беру маңызды.

Бұл кезең баланың байқағыштығын, зейінін, себеп-салдарлық байланыстарды көру қабілетін дамытады.

Үлгі:

- Балалар әртүрлі жағдайларға орналастырылған мұздың түрлі жылдамдықпен еруін бақылайды.
- эксперимент жасайды: егер тұқымды құрғақ жерге отырғызып, суармаса не болады.

Практикалық әрекет арқылы бала жеке танымдық тәжірибе алады, бұл

білімді саналы және тұрақты етеді.

5. Нәтижелерді тіркеу (бекіту, көрсету) — суреттер, фотосуреттер, әңгімелер, сызбалар

Эксперимент жасағаннан кейін алынған нәтижелерді тіркеу маңызды. Бұл бақылау, талдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Балалардың сурет салуына, суретке түсіруіне, сызбалар жасауына немесе көргендерін және байқағандарын әңгімелеп беруіне болады.

Бекіту нысандары балалардың жастарына және мүмкіндіктеріне байланысты — олар тәжірибе нәтижелерінің суретін салуы немесе мүсіндеуі, сызба құрастыруы немесе фотосуреттер топтамасын жасауы мүмкін.

Үлгі:

Сумен тәжірибе жасағаннан кейін балалар мұздың қайда тез ерігенін суретке салады және оның не үшін жылдам ерігенін талқылайды.

Бұл тәсіл білімді бекітіп қана қоймай, сөйлеуді, есте сақтауды және логикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

6. Талқылау және қорытынды жасау

Бұл кезеңде алынған нәтижелерді жалпылау жүзеге асырылады. Балалар педагогпен бірге олардың болжамдары тәжірибе нәтижесімен сәйкес келді ме, болжамның дұрыс немесе дұрыс еместігін талқылайды.

Педагог сұрақтарды қолдана отырып, балаларға түсінікті түрде қорытынды жасауға көмектеседі:

- Біз не білдік?
- Неге бұлай болды?
- Келесі жолы басқаша не істеуге болады?

Қорытындының дұрыстығы ғана емес, сондай-ақ талқылау, дәлелдей білу және басқалардың пікірін тыңдай білу маңызды.

Үлгі:

Балалар мұз күннің көзінде жылдам ериді деген қорытындыға келеді, өйткені жылу бұл процесті жылдамдатады.

Осылайша балалардың ғылыми ойлау элементтері және зерттеу әрекетін логикалық тұрғыда аяқтауы қалыптасады.

7. Нәтижелерді ұсыну — әңгіме, көрме, шағын жоба

Соңғы кезең — зерттеу нәтижелерін ұсыну.

Балалар жаңалықтарымен бөліседі: атқарған жұмыстары туралы әңгімелейді, суреттер, фотосуреттер көрсетеді, көрме ұйымдастырады немесе шағын жоба жасайды.

Презентация бірқатар функцияларды орындайды:

- балалардың алған білімдерін бекітеді;
- сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын дамытады;
- өзіне деген сенімділікті қалыптастырады;

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПЕДАГОГТІҢ РӨЛІ

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны баланың өзбетінше бақылауға, талдауға, қорытынды жасауға және алған білімді жаңа жағдайларда қолдануға қабілетті өзін-өзі дамытудың белсенді субъектісі ретінде тұлғасын дамытуға бағытталған.

Бұл процесте педагогтің рөлі маңызды: ол зерттеу әрекетін ұйымдастырып қана қоймайды, сонымен қатар әр баланың дамуына жағдайлар жасай отырып, бағыт береді, ынталандырады және қолдайды.

1. Ынталандырушы орта ұйымдастыру және қызығушылықты қолдау

Балаларды зерттеу әрекетіне қызықтырудың негізгі шарты — педагогтің эмоционалды жайлы және танымдық дамытушы орта ұйымдастыруы.

Орта баланың танымға, эксперимент жасауға, өзбетінше жаңаны тануға деген қызығушылығын оятатын кеңістік болып табылады.

Педагог бақылау үшін әртүрлі материалдарды, жабдықтар мен объектілерді таңдайды, «эксперимент бұрышын», тақырыптық көрмелер ұйымдастырады, табиғи, тұрмыстық және қалдық заттардан бұйымдар жасайды.

Бала мысалы: «Мұз неге ериді?», «Неліктен кейбір заттар суда қалқиды, кейбіреулері батып кетеді?» деген сұраққа тап болған кезде педагог бұл сұрақтарға жауаптарды табу үшін таңдану мен жаңаны тану жағдаяттарын ұйымдастырады.

Осылайша, педагог балаларды жаңаны тануға ғана емес, шындықты өзбетінше іздеуге ынталандыратын зерттеу әрекетін ұйымдастыруы қажет.

2. Баланың ізденіс белсенділігіне бағыт беру және қолдау

Педагог танымдық әрекеттің тәлімгері және үйлестірушісі рөлін атқарады. Ол дайын жауаптар бермейді, бірақ баланы жетекші сұрақтар арқылы талқылауға бағыттайды, ойлануға және эксперимент жасауға тартады.

Педагогикалық қолдау басымдық танытудан емес, ынтымақтастықтан тұруы тиіс.

Ересек балаға болжамдар жасауға, тексеру әдістерін таңдауға, бақылауға, қорытынды жасауға көмектеседі.

Үлгі: педагог сұрақ қояды:

– «Бұл зат неге суға батып кетті деп ойлайсың?»

– «Ол батып кетпеу үшін не істеуге болады?»

Мұндай өзара әрекет балаға сенімділікті сезінуге көмектеседі, мақсатқа жетуде табандылықты қалыптастырады және бастамашылдық танытуға ынталандырады.

3. Сұрақтар қоюға және болжамдарды тұжырымдауға көмектесу

Зерттеу әрекетінің маңызды компоненттерінің бірі – сұрақтар қоя білу

және болжам жасау болып табылады.

Тәрбиеленушілер көбінесе болжамдарды тұжырымдауда қиындықтарға тап болады, сондықтан педагог оларға ойды нақтылауға, пікірді дұрыс жеткізуге көмектеседі, дұрыс болмаса да кез-келген болжамды қолдайды.

Педагогикалық міндет — баланы түзету емес, оның ойлануға деген ұмтылысын қолдау.

Диалог арқылы педагог балаларды бақылауға, деректерді салыстыруға, өз ойларын білдіруге, пікірлерін негіздеуге үйретеді.

Өзара әрекеттің бұл тәсілі баланың сыни ойлауын дамытады және зерттеу мәдениетінің негізін қалыптастырады.

4. Эксперимент жасауда қауіпсіздікті қамтамасыз ету

Педагог эксперимент пен бақылауды ұйымдастыра отырып, балалардың қауіпсіздігіне жауап береді.

Ол қауіпсіз материалдар мен жабдықтарды таңдауы, әрекеттерді орындау процесін бақылауы, балаларға заттармен жұмыс істеу ережелерін үйретуі қажет.

Қауіпсіздік тек физикалық қана емес, сонымен қатар эмоционалды қауіпсіздікті де қамтиды: балалар қателіктер сәтсіздік емес, танымның табиғи бөлігі екенін сезінуі керек.

Педагог болжам расталғанына немесе расталмағанына қарамастан, кез келген тәжірибенің маңызды екенін түсіндіреді. Бұл баланың өзіне деген сенімділігін және өзбетінше зерттеуге дайын болуын қалыптастырады.

5. Бірге талқылауды және қорытынды жасауды ұйымдастыру

Педагогтің маңызды міндеті — зерттеу әрекетінің нәтижелерін ұжыммен бірге талқылауды ұйымдастыру болып табылады.

Талқылау тілді, логикалық ойлауды, коммуникативтік дағдыларды және талдай білуді дамытуға ықпал етеді.

Педагог балаларға нәтижелерді салыстыруға, қорытынды жасауға, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуге көмектеседі.

Ол сұрақтар қояды:

– «Біз не білдік?»

– «Неге дәл осындай нәтиже шықты?»

– «Қандай қорытынды жасай аламыз?»

Бірге талқылау балаларда қол жеткізген нәтижеге қанағаттану сезімін қалыптастырады және олардың ұжымдық еңбек пен өзара көмектің құндылығын түсінуіне ықпал етеді.

6. Бастамашылдық пен дербестік танытуға ынталандыру

Зерттеу педагогикасының маңызды принциптерінің бірі — балаларды бастамашылдық пен дербестік танытуға ынталандыру болып табылады.

Педагог балаларға бақылау үшін объектілерді таңдауға, тәжірибе жасауға өз идеяларын ұсынуға, нәтижелерді өзбетінше көрсетуге мүмкіндік беруі керек.

Бұл ұстаным баланың жауапкершілігін, өзіне деген сенімділігін және шешім қабылдау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Педагогикалық қолдау «бала өзі жасай алатын нәрсені жасамаңыз»

қағидасына негізделуі тиіс.

Балаға бағыт беріп қана қоймай, сондай-ақ жеке таңдауы мен шығармашылық танытуы үшін кеңістік ұсыну маңызды.

7. Зерттеу мәдениетін қалыптастыру

Педагогтің рөлі балаларда зерттеу мәдениетінің қарапайым нормалары — ұқыптылықты, зейін қоюды, басқалардың еңбегінің нәтижелерін құрметтеуді, командада жұмыс істей білуді қалыптастыру.

Педагог балаларды құрал-жабдықтарға, табиғат объектілеріне ұқыпты карауға, жұмыс орнында тазалық сақтауға үйретеді.

Ол тәрбиеленушілерді әрекетті жоспарлауға, нәтижені бағалауға және басқалардың жетістіктеріне қуануға баулуы қажет.

Жүйелі зерттеу әрекеті арқылы педагог балалардың бойында жауапкершілік, байқағыштық, табандылық және білуге құштарлық сияқты қасиеттердің қалыптасуына ықпал етеді — бұл келешекте мектепте табысты оқудың негізін қалайды.

Осылайша, педагог тәрбиеленушілердің зерттеу әрекетін ұйымдастырушы ғана емес, сонымен қатар серіктес, шабыттандырушы, тәлімгер және баланың танымдық бастамаларын қорғаушы ретінде әрекет етеді.

Балалардың танымдық белсенділігін, дербестігі мен шығармашылығын сәтті дамыту педагогтің кәсібилігіне және эксперимент жасауда балаларға еркіндік беру мен ынтымақтастық үшін жағдай жасауына байланысты.

Шығармашыл педагог — дайын білімді бермей, балаларға жаңалық ашуға, өзінің ашқан жаңалықтарына қуануға және өз қабілеттеріне деген сенімділікті сезінуге көмектеседі.

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІ ҮШІН ОРТА ҰЙЫМДАСТЫРУ

Мектепке дейінгі ұйымдарда танымдық және зерттеу әрекетін тиімді ұйымдастыру балалардың практикалық, дербес және шығармашылық әрекетіне жағдай жасайтын сәйкес материалдық-техникалық қамтамасыз етусіз мүмкін емес.

Дұрыс таңдалған құрал-жабдықтар балаларға бақылауға, эксперимент жасауға, талдауға және жаңаны тануға мүмкіндік береді, бұл танымдық белсенділікті, логикалық ойлауды және зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

1. Эксперимент жасауға және бақылау жүргізуге арналған құрал-жабдықтар

Топтарда зерттеу әрекетін ұйымдастыру үшін балалардың қолдануына қолжетімді қауіпсіз құрал- жабдықтардың болуы ұсынылады.

Құрал-жабдықтардың негізгі түрлері:

- судың, ауаның қасиеттерін, еру, булану процестерін бақылауға арналған — әртүрлі көлемдегі мөлдір ыдыстар (банкалар, колбалар, стакандар);

- қарапайым физикалық және химиялық тәжірибелер жасау үшін — өлшеуіш стакандар, пипеткалар, қасықтар;
- өлі және тірі табиғат объектілерін егжей-тегжейлі зерттеуге арналған — лупалар, үлкейткіш айнектер, микроскоптар (балалар модельдері) ;
- заттардың магниттік қасиеттерін анықтауға арналған — әртүрлі пішінді мен өлшемді магниттер;
- жарықпен, бейнелермен, кеңістіктегі бағдарлаумен, температураны өлшеумен эксперимент жасау үшін — айналар, қолшамдар, компастар, термометрлер.

Мұндай құралдар балаларға бақылау жүргізуге, қорытынды жасауға, өз болжамдарын растауға немесе жоққа шығаруға көмектеседі. Барлық материалдар мен құрал-жабдықтар балалардың жас ерекшеліктеріне бейімделуі және қолдану кезінде қауіпсіз болуы тиіс.

2. Табиғи және қолда бар материалдары

Зерттеу әрекетінде балаларға күнделікті өмірде қолжетімді табиғи материалдар маңызды орын алады.

Олар:

- құм, сазбалшық, тастар, бақалшақтар, топырақ, су, қар, мұз;
- жапырақтар, тұқымдар, гүлдер, бұтақтар, бүршіктер, өсімдік жемістері;
- қауырсындар, жүн, қабықтар, басқа да табиғи материалдар.

Мұндай материалдармен жұмыс сенсорлық қабілеттерді, зейін мен байқағыштықты дамытады, экологиялық білім беруге және табиғатқа ұқыпты қарауды қалыптастыруға ықпал етеді.

Табиғи объектілерден басқа, әртүрлі заттардың қасиеттерін — икемділігін, тығыздығын, су өткізгіштігін, жылу өткізгіштігін зерттеу үшін эксперимент жүргізуге мүмкіндік беретін тұрмыстық материалдар (қағаз, мата, пластик, картон, резина, фольга және басқалар) қолданылады.

3. Зерттеу кеңістігін ұйымдастыру

Топта жүйелі жұмыс істеу үшін қажетті материалдармен және көрнекі құралдармен жабдықталған «эксперимент бұрышы» немесе «шағын зертхана» ұйымдастыру ұсынылады.

Мұндай орталықта:

- баланың көз деңгейінде орналастырылған қауіпсіз құрал-жабдықтар;
- материалдарды сақтауға арналған мөлдір контейнерлер мен таңбаланған қораптар;
- эксперимент кезеңдерінің суреттері мен қауіпсіздік белгілері бар карталар;
- танымдық фактілері бар кестелер, сызбалар, плакаттар;
- эксперимент нәтижелері жазылатын журнал немесе бақылау альбомы болуы керек.

Шағын зертхана эксперимент жүргізуге арналған орын ғана емес, сонымен қатар балалар жоспарлауды, жұппен жұмыс істеді, нәтижелерді талқылауды және қорытынды жасауды үйренетін танымдық белсенділік аймағына айналуы тиіс.

4. Әдістемелік және дидактикалық материалдар

Материалдық-техникалық қамтамасыз етудің ажырамас бөлігі педагогке зерттеу әрекетін жүйелі және бірізділікпен ұйымдастыруға көмектесетін дидактикалық және әдістемелік материалдар болып табылады.

Олар:

- бақылауларды тіркеуге арналған карточка-сызбалар (пиктограммалар, кестелер, суреттер түрінде);
- эксперимент мақсатын, материалдарды, зерттеу барысын және күтілетін қорытындылардың қысқаша сипаттамасын қамтитын «эксперимент паспорттары»;
- балаларға қадамдап әрекет етуге көмектесетін нұсқаулық карталар;
- тәжірибелер мен эксперименттердің нәтижелерін тіркейтін фото және бейнефайлдар;
- иллюстрациялары бар энциклопедиялар, атластар және жаратылыстану-ғылыми тақырыптар бойынша плакаттар;
- балалардың табиғат құбылыстары, ғалымдардың мамандықтары және заманауи технологиялар туралы түсініктерін кеңейтуге мүмкіндік беретін цифрлық ресурстар мен интерактивті материалдар.

5. Кеңістікті ұйымдастырудың қауіпсіздігі мен безендірілуіне қойылатын талаптар

Құрал-жабдықтарды таңдауда педагог Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын (ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығы) және қауіпсіздік техникасын ескеруге міндетті.

Барлық заттар жеңіл, улы емес, үшкір бұрыштары мен ұсақ бөлшектері болмауы және балаға қауіп төндірмейтіндей болуы керек.

Сонымен қатар, зерттеу орталығын безендірудің эстетикалық принциптерін сақтау маңызды — тазалық, тәртіп, тартымдылық, түстер топтың жалпы интерьеріне сәйкес болуы.

Ұқыпты безендірілген зертхана балалардың қоршаған әлемді өзбетінше зерттеуге деген қызығушылығы мен ынтасын тудырады.

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделінің (ҚРҰ 2021 жылғы 15 наурыздағы №137 қаулысы) негізгі міндеттерінің бірі – тәрбиеленушілердің ата-аналарымен әріптестік қарым-қатынас орнату.

Ата-аналар балалардың алғашқы педагогтері және тәрбиелеу-білім беру процесінің белсенді қатысушылары болып табылады, оларды зерттеу әрекетіне тарту отбасы мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы әріптестік қарым-қатынасты нығайтуға ықпал етеді, баланың таным мен эксперимент жасауға деген қызығушылығын арттырады.

1. Педагог пен ата-ананың өзара ықпалдастығының маңызы

Ата – аналарды зерттеу әрекетіне тарту «балабақша-отбасы» бірыңғай білім беру кеңістігін құрады, онда баланың танымдық қызығушылықтарына үйде жағдайында қолдау көрсетіледі.

Ата-аналарды педагогикалық қолдау оларға зерттеу әрекеті баланың ойлауын, сөйлеуін, қиялы мен дербестігін дамытудағы маңыздылығын түсінуге көмектеседі.

Мұндай жұмыс:

- ата-аналардың педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыруға;
- балаларда отбасылық және ұжымдық істерге қатысу сезімін дамытуға;
- жақын ересектермен бірге әрекет ету арқылы баланың эксперимент жасауға ынтасын арттыруға;
- тәрбиелеу-білім беру процесіне жағымды көзқарас қалыптастыру және педагогтер мен ата-аналар арасындағы сенімді нығайтуға мүмкіндік береді.

2. Ата-аналармен өзара ынтымақтастық нысандары

Тәрбиелеу-білім беру процесінің міндеттеріне және отбасының қызығушылықтарына байланысты педагог ынтымақтастықтың әртүрлі нысандарын қолданады:

1) отбасылық шағын жобалар мен көрмелер

Отбасылық зерттеу жобаларын ұйымдастыру — ынтымақтастықтың неғұрлым тиімді нысандарының бірі.

Мұндай жобалардың тақырыптары әртүрлі болуы мүмкін:

- «Менің отбасым – табиғатты зерттеушілер»;
- «Біздің үйдегі жануарлардың тіршілігі»;
- «Су-тіршілік көзі»;
- «Магнитпен түрлі ғажайыптар жасаймыз»;
- «Біздің бау-бақша».

Жобаларды орындау барысында ата-аналар балалармен бірге бақылаулар, эксперименттер жүргізеді, нәтижелерді суреттер, макеттер, фотоколлаждар, презентациялар түрінде рәсімдейді.

Жобаның қорытындысы — әрбір отбасы өз зерттеулерінің нәтижелерін ұсынатын отбасылық жобалар көрмесі.

Жұмыстың бұл түрі балалардың ой-өрісін кеңейтуге ғана емес, сонымен қатар отбасылық байланыстарды нығайтуға, бірге жетістіктерге жету үшін жауапкершілікті дамытуға және мақтанышты сезінуге ықпал етеді.

2) Ата-аналарды зерттеудің мақсаты мен нәтижелері туралы хабардар ету

Тиімді өзара ынтымақтастық балалардың зерттеу әрекетінің міндеттері, бағыттары мен нәтижелері туралы ата-аналарды үнемі хабардар етуді қамтиды.

Ол үшін әртүрлі байланыс арналары қолданылады:

- ата-аналар жиналыстары мен консультациялар;
- стендтер, жылжымалы папкалар, ақпараттық буклеттер;
- фотоесептер, бейнероликтер, балабақша сайтында жарияланымдар;
- ата-аналармен жеке әңгімелесу.

Ақпараттандыру ата — аналарға зерттеу әрекеті жай ойын емес, баланың дербестігін, байқағыштығы мен қорытынды жасай білуін қалыптастыратын маңызды тәрбиелеу-білім беру процесі екенін түсінуге көмектеседі.

Сонымен қатар, зерттеу тақырыптарын білу ата-аналарға баланың эксперимент жасауға деген қызығушылығын қолдай отырып, үйде жұмысты жалғастыруға мүмкіндік береді.

3) Ата-аналарды эксперимент жасауға арналған құрал-жабдықтар әзірлеуге тарту

Ынтымақтастықтың маңызды бағыты зерттеу әрекетіне арналған құрал-жабдықтарды бірге әзірлеу болып табылады.

Ата-аналар балалармен және педагогтермен бірге мыналарды әзірлей алады:

- тәжірибе жасауға арналған қарапайым аспаптар (таرازы, су сағаты, компастар, өлшеуіш ленталар);
- табиғи материалдар жиынтығы;
- ауа-райын немесе өсімдіктердің өсуін бақылауға арналған стендтер;
- физикалық құбылыстарды көрсетуге арналған қолдан жасалған модельдер.

Ата-аналардың зерттеу әрекетіне қатысуы олардың шығармашылық белсенділігін дамытады, сонымен қатар балалардың эксперимент жүргізуіне арналған материалдарды әзірлеуіне көмектеседі.

Балалар өздерінің отбасыларының топтағы «эксперимент бұрышын» дамытуға үлес қосқанын көргенде қуанады.

4) «Ашық зерттеу әрекеті күндерін» ұйымдастыру

Ата-аналармен жұмыс жүргізудің қызықты түрлерінің бірі — «Ашық зерттеу әрекеті күндерін» өткізу.

Бұл күні ата-аналар балалармен бірге қарапайым эксперименттер жүргізу, олардың жүргізілу барысын бақылау, талқылау және нәтижелерді қорытындылау үшін топқа шақырылады.

Мұндай іс-шаралардың үлгілері:

- «Суды зерттейміз»;
- «Ауа мен жарықтың құпиялары»;
- «Отбасылық зертхананың ашылуы»;
- «Кішкентай өнертапқыштар фестивалі».

Жұмыстың мұндай түрлері ынтымақтастық пен сенімділік атмосферасын құруға ықпал етеді, отбасы мен педагогтерді ортақ мақсатпен біріктіреді — балалардың танымдық белсенділігін дамытады.

3. Ата-аналарға ақпарат және кеңес беру жұмыстарын жүргізу

Педагог үнемі консультациялар, шебер сыныптар, тренингтер өткізуі, онда ата-аналарды үйде эксперимент жасаудың әдіс-тәсілдерімен, қауіпсіздік ережелерімен және жас ерекшеліктеріне сәйкес балалардың зерттеу әрекетімен таныстыруы қажет.

Консультация үлгілері:

«Баланың табиғатты зерттеуге деген қызығушылығын қалай дамытуға

болады»;

«Қолда бар материалдармен үйде тәжірибе жасау»;

«Үйде тәжірибе жасау кезінде қауіпсіздік сақтау»;

«Дайын жауапты айтпай, баланың бастамасын қалай қолдауға болады».

Мұндай жұмыс ата-аналарға мектеп жасына дейінгі балалардың ойлауын, тілі мен шығармашылық қиялын дамыту құралы ретінде зерттеу әрекетінің маңызын түсінуге көмектеседі.

Зерттеу әрекеті аясында ата-аналармен өзара ынтымақтастық мектепке дейінгі ұйымның тәрбиелеу-білім беру міндеттерін іске асыруда маңызды рөл атқарады.

Бірлескен жобалар, көрмелер, эксперимент жүргізу және «Ашық зерттеу әрекеті күндері» отбасы мен балабақша арасындағы байланысты нығайтуға жағдай жасайды, балалардың бастамасын, дербестігі мен білуге құштарлығын дамытуға ықпал етеді.

Тәрбиелеу-білім беру процесіне қатысқан ата-аналар педагогтердің әріптестері болады, ал балаға оның отбасы мен тәрбиешілерінің ортақ мақсатқа — өзінің танымдық дамуын қолдау үшін біріктірілгенін көруге мүмкіндік береді.

Осылайша, педагог пен ата-аналардың ынтымақтастығы — бұл қосымша жұмыстың түрі емес, тәрбиеленушілердің танымдық және зерттеу әрекетін басқару жүйесінің ажырамас бөлігі, тәрбиелеу-білім беру процесінің тұтастығы мен тиімділігін қамтамасыз етеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ұсынылған әдістемелік ұсынымдарда мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін дамытудың кешенді тәсілдері берілген және зерттеу әдістерін педагогикалық практикаға тиімді енгізу жолдарын көрсетеді.

Мектепке дейінгі жаста танымның негізі баланың тікелей тәжірибесі, оның бақылау, эксперимент, ойын және шығармашылық әрекет арқылы қоршаған әлеммен жеке қарым-қатынас жасауы болып табылады. Сондықтан педагог дайын білімді тасымалдаушы емес, балалардың зерттеу әрекетін ұйымдастырушы, серіктесі және шабыттандырушы ретінде әрекет етуі керек.

Қызығушылық пен дербестікті ынталандыратын жағдайлар жасау маңызды жеке қасиеттерді — бастамашылықты, табандылықты, жауапкершілікті және өз күшіне деген сенімділікті дамытуға ықпал етеді.

Осы ұсынымдарды іске асыру барысында педагог:

балаларда табиғат және әлеуметтік құбылыстар туралы бастапқы түсініктерді қалыптастыруды;

зерттеу дағдыларын дамыту — сұрақтар қою, болжам жасау, дәлелдер іздеу, нәтижелерді көрсетуді;

танымдық, сөйлеу, көркем-эстетикалық және еңбек әрекетін кіріктіруді;

топта жайлы эмоционалды және шығармашылық микроклимат орнатуды қамтамасыз етеді.

Материалдық-техникалық база және тәрбиелеу-білім беру процесінің белсенді қатысушылары болып табылатын ата-аналармен өзара ынтымақтастық зор маңызға ие. Отбасылық жобалар, көрмелер, «Ашық зерттеу әрекеті күндері» балабақша мен отбасы арасындағы әріптестікті нығайтады, балалардың жаңаны тануға деген қызығушылығын арттырады және тәрбиелеу-білім беру процесін мазмұнды әрі көңілді етеді.

Мектепке дейінгі ұйымның тәрбиелеу-білім беру процесіне танымдық және зерттеу әрекетін жүйелі енгізу:

балаларда ғылыми тұрғыдан ойлау және зерттеу мәдениетінің негіздерін дамытуға;

оқуға оң көзқарас қалыптастыруға;

тұрақты жеке қасиет ретінде белсенді өмірлік ұстаным мен білуге құштарлықтың қалыптасуына ықпал етеді.

Осы әдістемелік ұсынымдарды іске асыру педагогтерге балабақшада дамытушы ортаны ұйымдастыруға ықпал етеді, онда әр балаға бастамашылдық танытуға, жаңалықтар ашуға және өзін кішкентай зерттеуші сияқты сезінуге мүмкіндік беріледі.

Осындай педагогикалық модель мектепке дейінгі білім беру сапасына қойылатын заманауи талаптарға жауап береді және балаларды мектепте сәтті әлеуметтендіруге және одан әрі оқытуға септігін тигізеді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ

1. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі (ҚРҰ 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы) ;
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (ҚР ОАМ 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығы);
3. Гущина Л.Ю. Методика организации познавательной исследовательской деятельности дошкольников. — Астана: НЦПК «Өрлеу», 2018 г.;
4. Рахимова С.Р. Современные подходы к развитию познавательной активности детей дошкольного возраста. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2020 г.;
5. Поддьяков Н.Н. Развитие исследовательской активности детей. — М.: Просвещение, 2000 г.;
6. Кудрявцев Т.В. Исследовательская деятельность детей в дошкольном возрасте. — М.: Академия, 2010 г.;
7. Петрова В.Г. Познавательное развитие детей дошкольного возраста. — СПб.: Детство-Пресс, 2012 г.;
8. Комарова Т.С., Сакулина Н.П. Познание и исследование в детском саду. — М.: Мозаика-Синтез, 2015 г.

МАЗМҰНЫ

1	ТҮСІНДІРМЕ ЖАЗБА	3
2	ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ПРИНЦИПТЕРІ	4
3	ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ НЫСАНДАРЫ	6
4	ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ КЕЗЕҢДЕРІ	9
5	ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПЕДАГОГТІҢ РӨЛІ	12
6	ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІ ҮШІН ОРТА ҰЙЫМДАСТЫРУ	14
7	ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ	16
8	ҚОРЫТЫНДЫ	20
9	ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ	21

*Разработаны на базе Института раннего развития детей
Министерства просвещения Республики Казахстан*

Методические рекомендации по организации познавательной и исследовательской деятельности детей в дошкольных организациях: Методические рекомендации. – Астана, 2025. – 43 стр.

Рецензенты:

Керимбаева Р. К., к.п.н., профессор

Увалиева Г.В., заведующая

Оспанова Б.К., методист

В Методических рекомендациях раскрыты цели, задачи, принципы, формы и этапы исследовательской деятельности, определена роль педагога в организации познавательного процесса, даны рекомендации по организации пространства и взаимодействию с родителями.

Данные методические рекомендации предназначены для методистов, педагогов дошкольных организаций, предшкольных классов общеобразовательных школ (лицеев, гимназий).

Методические рекомендации рассмотрены и рекомендованы Научно-методическим советом Института раннего развития детей МП РК (протокол № 15 от 26 ноября 2025 года).

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Современное дошкольное образование ориентировано на развитие личности ребенка, его любознательности, самостоятельности и способности к исследованию окружающего мира. Одной из важнейших задач образовательной политики Республики Казахстан является обеспечение условий для всестороннего развития детей, их успешного перехода к школьному обучению и полной реализации потенциала ребенка как личности.

Одной из основных форм познания в дошкольном возрасте является практическая деятельность, основанная на наблюдениях, экспериментах, поиске ответов на вопросы и собственных открытиях ребенка. Через активное, практико-ориентированное взаимодействие с окружающей средой ребенок усваивает способы познания, формирует начальные представления о закономерностях окружающего мира, учится рассуждать, анализировать и делать выводы.

Организация познавательно-исследовательской деятельности позволяет формировать у детей познавательные интересы и умение мыслить творчески.

Согласно Государственному общеобязательному стандарту дошкольного воспитания и обучения (приказ МП РК от 3 августа 2022 года №348), в процессе воспитательно-образовательного процесса у воспитанников «развиваются физические, интеллектуальные, познавательно-речевые, художественно-эстетические, творческие способности воспитанников» и предусматривается «овладение воспитанниками элементарными навыками познавательной и исследовательской деятельности»

Это говорит о том, что исследовательская деятельность детей рассматривается как обязательное направление их развития, а не как факультативный компонент.

Познавательно-исследовательская деятельность способствует не только развитию интеллекта, но и формированию накопительного опыта: ребёнок начинает осознавать причинно-следственные связи, видеть взаимосвязи, формировать свое отношение к природе и социальной среде.

Цель методических рекомендаций – оказание методической помощи педагогам дошкольных организаций по организации познавательной и исследовательской деятельности детей.

Настоящие методические рекомендации разработаны с учетом нормативной правовой базы системы дошкольного воспитания и обучения, педагогических подходов и возрастных особенностей воспитанников, и призваны обеспечить методическое сопровождение педагогов в организации качественной и эффективной познавательно-исследовательской деятельности детей.

ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Познавательно-исследовательская деятельность воспитанников является одним из важных направлений воспитательно-образовательного процесса, способствующий формированию у детей познавательного интереса, самостоятельности, наблюдательности и творческого мышления. Эффективность организации этой деятельности во многом определяется соблюдением определенных педагогических принципов, которые обеспечивают развитие личности ребенка в процессе активного познания окружающего мира.

1. Принцип активности

Основным условием успешного развития познавательных способностей является активная позиция ребенка в процессе исследования.

Воспитанник не просто воспринимает готовую информацию, а сам ищет ответы, делает выводы, формулирует гипотезы и проверяет их в действии.

Роль педагога при этом заключается в создании проблемных ситуаций, побуждающих ребенка к самостоятельным рассуждениям и поискам решения.

Пример: педагог предлагает детям выяснить, почему лед тает, или что произойдет с растением без воды. Ребенок не получает готового ответа, а наблюдает, экспериментирует, рассуждает.

Активность способствует развитию у детей исследовательского поведения, уверенности в собственных силах и интереса к познанию.

2. Принцип наглядности и практической направленности

Данный принцип основан на том, что ребенок дошкольного возраста мыслит конкретно и воспринимает мир преимущественно через образы и практические действия.

Поэтому обучение и исследовательская деятельность должны быть максимально наглядными, опираться на реальные предметы, явления и действия.

В процессе организации исследований педагог использует эксперименты, демонстрации, моделирование, наблюдения, игры-исследования, которые позволяют детям делать собственные открытия.

Пример: при изучении «воздуха» дети проводят простые опыты с надуванием шаров, наблюдают движение легких предметов от ветра, делают вывод, что воздух — это вещество, хотя его не видно.

Таким образом, через практическое действие ребенок осваивает научные представления в доступной для него форме, а знания становятся осознанными и прочными.

3. Принцип доступности

Познавательная деятельность должна соответствовать возрастным и индивидуальным особенностям детей.

Важно, чтобы содержание заданий и методы их реализации не вызывали перегрузки, но при этом стимулировали интерес и мыслительную активность.

Педагог подбирает материал так, чтобы каждый ребенок мог принять участие в исследовании и почувствовать успех.

Сложность познавательных задач увеличивается постепенно, с учетом накопленного детьми опыта и уровня сформированности исследовательских умений.

Пример: для воспитанников средней и старшей групп исследование может заключаться в простом наблюдении за таянием снега, а для дошкольной — в установлении зависимости между температурой и скоростью таяния.

Принцип доступности обеспечивает эмоциональный комфорт и положительную мотивацию, что является необходимым условием успешного обучения.

4. Принцип системности и последовательности

Познавательно-исследовательская деятельность должна быть не случайным набором опытов, а продуманной системой, где каждое новое исследование опирается на предыдущие знания и способствует их углублению.

Педагог выстраивает работу так, чтобы исследовательская активность детей развивалась последовательно: от простого наблюдения — к экспериментированию, от описания явления — к объяснению причинно-следственных связей.

Пример: изучая «Воду и ее свойства», дети сначала наблюдают состояние воды в природе, затем проводят опыты с растворением веществ, испарением и замерзанием, делая вывод о круговороте воды в природе.

Системность обеспечивает целостность восприятия мира, помогает формировать логическое мышление и способность к анализу.

5. Принцип интеграции

Познавательно-исследовательская деятельность интегрируется с организованными деятельностью.

Исследуя явления природы или свойства предметов, дети одновременно развивают речь, учатся выражать свои мысли, описывать наблюдения, формулировать выводы; совершенствуют математические представления, измеряя, сравнивая, классифицируя объекты; развивают эстетическое восприятие через наблюдение за природой, изобразительную деятельность и музыку.

Интеграция позволяет создать целостную картину мира, где знания не изолированы, а взаимосвязаны и имеют практическое значение.

Пример: при исследовании «Как растет растение?» дети проводят наблюдения (ознакомление сокружающим миром), фиксируют результаты в рисунках (рисование), считают количество листьев (основы математики), читают стихи о природе (художественная литература).

6. Принцип сотрудничества и сотворчества

Успешная организация познавательно-исследовательской деятельности невозможна без атмосферы доверия, партнерства и взаимопомощи между педагогом и детьми.

Педагог не выступает источником готовых знаний, а является равноправным участником совместного поиска.

Такое взаимодействие способствует развитию у детей коммуникативных навыков, ответственности, уверенности в своих силах.

Пример: педагог вместе с детьми обсуждает гипотезы, предлагает варианты проведения опыта, задает наводящие вопросы, побуждая детей рассуждать.

7. Принцип творческой направленности

Исследование должно не только развивать познавательные способности, но и стимулировать воображение, креативное мышление, способность к поиску новых решений.

Каждое исследование может послужить стимулом для творческой деятельности — создания рассказа, рисунка, поделки или небольшого проекта.

Пример: после опытов с водой дети создают рисунки «Путешествие капельки», придумывают сказку о реке, строят макет «Круговорот воды».

Творческая активность укрепляет эмоциональную сферу ребенка и делает познание радостным и увлекательным процессом.

Таким образом, организация познавательно-исследовательской деятельности воспитанников должна строиться на совокупности принципов — активности, наглядности, доступности, системности, интеграции, сотрудничества и творческой направленности.

Комплексное применение этих принципов обеспечивает формирование у детей устойчивого интереса к познанию, развитие исследовательских умений и личностных качеств, необходимых для успешного обучения в дальнейшем.

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Организация исследовательской деятельности предполагает использование разнообразных форм работы, которые делают процесс познания для детей интересным, динамичным и осмысленным.

1. Наблюдения

Наблюдение — одна из самых простых и доступных форм исследовательской деятельности.

Оно помогает детям устанавливать причинно-следственные связи, формировать умение сравнивать, замечать изменения и закономерности в окружающем мире.

Педагог организует наблюдения за природными явлениями, животными, растениями, изменениями в погоде и сезонных процессах.

Примеры:

- наблюдение за ростом растения из семени;
- отслеживание изменений в природе в разные времена года;
- наблюдение за поведением домашних животных или птиц на участке.

Наблюдение может быть как кратковременным (единичным), так и длительным (в течение недели или месяца). В ходе наблюдений дети учатся фиксировать результаты — в рисунках, схемах, фото или устных рассказах.

2. Эксперименты

Эксперимент — это активная форма исследования, направленная на проверку гипотез и установление закономерностей.

Дети с удовольствием участвуют в опытах, так как это дает возможность самостоятельно «открывать» новое знание.

В зависимости от темы эксперименты могут быть проведены с водой, песком, воздухом, магнитами, растениями, светом, звуком и другими объектами.

Примеры опытов:

«Почему тонет или плавает предмет?»

«Как вода превращается в лед?»

«Что происходит с воздухом, когда мы дуем?»

«Магнит и его сила».

Эксперименты помогают формировать у детей исследовательское мышление, учат наблюдать, задавать вопросы, фиксировать результаты и делать выводы. Педагог при этом выполняет роль организатора и помощника, направляющего детское исследование.

3. Игры-исследования

Игровая форма является ведущей деятельностью воспитанника, поэтому интеграция игры и исследования делает процесс обучения естественным и эмоционально привлекательным.

Игры-исследования позволяют детям в игровой форме находить ответы на вопросы, решать проблемные ситуации, моделировать явления природы и действия предметов.

Примеры игр:

«Почему так бывает?» — дети вместе с педагогом ищут объяснение природным явлениям;

«Что будет, если...?» — предполагает постановку простых экспериментов и рассуждение о возможных результатах;

«Юные ученые» — ролевая игра, в которой дети выступают исследователями в лаборатории.

Игровые формы создают позитивную мотивацию, побуждают к активному поиску и самостоятельному открытию знаний.

4. Проектная деятельность

Проектная деятельность является одной из наиболее эффективных форм исследовательской работы с детьми старшей и дошкольной групп.

Она способствует развитию у воспитанников познавательной инициативы, коммуникативных умений, ответственности и способности доводить начатое дело до конца.

Проекты могут быть индивидуальными, парными или групповыми, а их продолжительность — до нескольких недель.

Примеры проектов:

«Мой дом» — исследование, из чего строят дома, как они устроены, какие бывают материалы;

«Вода — источник жизни» — изучение свойств воды и ее значения для человека и природы;

«Тайны воздуха» — проведение опытов, наблюдений и создание моделей движения воздуха.

В ходе выполнения проекта дети учатся ставить цель, планировать действия, собирать информацию, анализировать результаты и представлять их сверстникам.

5. Экскурсии и мини-исследования в природе

Экскурсии и выезды на природу — важная форма расширения кругозора детей и углубления их представлений об окружающем мире.

В ходе экскурсий дети получают возможность непосредственно наблюдать природные объекты и явления, проводить мини-исследования, собирать материал для последующих экспериментов и проектов.

Примеры:

- экскурсия в парк для наблюдения за жизнью насекомых;
- прогулка к водоему с целью изучения свойств воды и ее обитателей;
- мини-исследование «Как листья меняют цвет осенью?».

Экскурсии позволяют детям увидеть взаимосвязи в природе и осознать ее целостность, а также формируют бережное отношение к окружающей среде.

6. Беседы, чтение педагогом научно-популярных книг и просмотр познавательных видео

Эта форма направлена на обогащение познавательного опыта детей и развитие их речи.

Беседы помогают систематизировать полученные знания, обсудить результаты наблюдений и опытов, а чтение детской научно-популярной литературы расширяет круг представлений о мире.

Просмотр познавательных фильмов, мультфильмов и видеоопытов позволяет визуализировать сложные явления, недоступные непосредственному наблюдению.

Примеры:

- чтение книги «Почему идёт дождь?»;
- просмотр видео «Как работает вулкан?»;
- обсуждение темы «Зачем растениям нужен свет?».

Данные формы обеспечивают связь практической исследовательской деятельности с теоретическим знанием и развивают познавательный интерес.

7. Создание мини-лабораторий в группе

Организация «уголков экспериментов» или мини-лабораторий в группе создает условия для систематической исследовательской деятельности детей.

В таком уголке размещаются безопасные материалы и оборудование: увеличительные стекла, магниты, мерные емкости, зеркала, песочные часы, лупы, предметы для экспериментов с водой и воздухом.

Педагог вместе с детьми организует тематические выставки, проводит серию мини-исследований, фиксирует результаты в виде рисунков, фото или схем.

Мини-лаборатория способствует развитию у детей самостоятельности, инициативы, аккуратности и ответственности, а также формирует устойчивый интерес к исследовательской работе.

Таким образом, формы организации исследовательской деятельности в дошкольной организации должны быть разнообразными, динамичными и соответствовать возрастным особенностям детей.

Наблюдения, эксперименты, игры, проекты, экскурсии, познавательные беседы и создание мини-лабораторий — все это способствует формированию у детей основ исследовательского поведения, любознательности, самостоятельности и умения применять знания в новых ситуациях.

Комплексное использование этих форм позволяет сделать процесс познания увлекательным и результативным, а также способствует развитию личности ребенка как активного субъекта познавательной деятельности.

ЭТАПЫ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Организация исследовательской деятельности в дошкольных организациях требует соблюдения определенной структуры, включающей ряд последовательных этапов. Каждый этап имеет свою педагогическую цель и направлен на развитие у детей познавательной активности, самостоятельности, логического мышления и коммуникативных навыков.

1. Постановка проблемы — «Что я хочу узнать?»

Первый этап — мотивационный. Он направлен на пробуждение интереса ребенка к исследуемому явлению, формирование познавательной задачи.

Педагог создает проблемную ситуацию, побуждая детей задуматься над вопросом: почему? как? что будет, если...?

Важно, чтобы проблема была близка и понятна детям, опиралась на их жизненный опыт и вызывала желание найти ответ самостоятельно.

Пример:

- Почему снег тает?
- Почему одни предметы плавают, а другие тонут?
- Что произойдет, если не поливать растение?

На этом этапе педагог не сообщает готовых ответов, а стимулирует детей к самостоятельному поиску решения, формируя у них исследовательскую мотивацию.

2. Выдвижение гипотезы — «Как я думаю, почему это происходит?»

После определения проблемы дети высказывают свои предположения — гипотезы, которые станут основой для последующего исследования.

Гипотеза — это догадка, предположение, которое ребенок может проверить опытным путем.

Педагог помогает детям правильно формулировать свои мысли, поощряет любые версии и догадки, создавая атмосферу доверия и сотрудничества.

Даже самые необычные гипотезы ценны, поскольку отражают самостоятельное мышление ребенка.

Пример:

- «Снег тает, потому что солнце его греет.»
- «Предметы тонут, потому что они тяжелые.»
- «Если растение не поливать, оно засохнет.»

На данном этапе у детей развиваются умения рассуждать, делать предположения, выражать собственное мнение, что является важным элементом познавательной активности.

3. Планирование исследования — выбор материалов и способов действий

На этом этапе педагог совместно с детьми определяет план действий:

- какие материалы и оборудование понадобятся;
- что именно нужно будет делать;
- какие наблюдения и опыты провести;
- как фиксировать результаты.

Планирование помогает детям осознать последовательность действий, развивает организованность, целенаправленность и умение сотрудничать в группе.

Пример:

Для исследования «Почему лед тает?» дети выбирают: лед, воду, посуду, термометр, часы для наблюдения. Планируют: положить лед в разные условия (на солнце, в тень, в холодильник) и наблюдать, где он растает быстрее.

Таким образом, дети осваивают основы исследовательского проектирования — от постановки задачи до выбора способов ее решения.

4. Проведение опыта или наблюдения

Это практический этап, на котором дети реализуют задуманное — проводят эксперимент или наблюдение.

Главная задача педагога — обеспечить безопасность, поддерживать интерес, направлять действия детей и помогать им фиксировать изменения, которые происходят в ходе опыта.

Во время исследования важно не торопить детей, позволить им самим убедиться в достоверности своих предположений или опровергнуть их.

Этот этап развивает наблюдательность, внимание, способность видеть причинно-следственные связи.

Пример:

- Дети наблюдают, как лед, помещенный в разные условия, тает с

разной скоростью.

– Проводят опыт: что произойдет, если семя посадить в сухую землю и не поливать.

Через практическое действие ребенок получает собственный опыт познания, что делает знания осознанными и устойчивыми.

5. Фиксация результатов — рисунки, фото, рассказы, схемы

После проведения эксперимента важно зафиксировать полученные результаты. Это способствует развитию навыков наблюдения, анализа и речи.

Дети могут зарисовывать, фотографировать, делать схемы или устно рассказывать, что они увидели и заметили.

Формы фиксации зависят от возраста и возможностей детей - рисуют или лепят результаты опыта, могут составить схему или сделать серию фотографий.

Пример:

После эксперимента с водой дети рисуют, где лед растаял быстрее, и обсуждают, почему это произошло.

Такой подход не только закрепляет знания, но и способствует развитию речи, памяти и логического мышления.

6. Обсуждение и выводы

На этом этапе происходит обобщение полученных результатов. Дети совместно с педагогом обсуждают, совпали ли их ожидания с результатом опыта, подтверждена ли гипотеза или нет.

Педагог помогает детям сделать выводы в доступной форме, используя вопросы:

- Что мы узнали?
- Почему получилось именно так?
- Что можно сделать по-другому в следующий раз?

Важна не только правильность вывода, но и сам процесс рассуждения, умение аргументировать и выслушивать мнения других.

Пример:

Дети приходят к выводу, что лед тает быстрее на солнце, потому что тепло ускоряет этот процесс.

Так формируются элементы научного мышления и умение логически завершать исследовательскую работу.

7. Презентация результатов — рассказ, выставка, мини-проект

Завершающий этап — это представление результатов исследования.

Дети делятся своими открытиями с другими: рассказывают о проделанной работе, показывают рисунки, фотографии, оформляют выставку или создают мини-проект.

Презентация выполняет несколько функций:

- закрепляет полученные знания;
- развивает речь и коммуникативные навыки;
- формирует уверенность в себе;
- воспитывает чувство ответственности за коллективный результат.

Пример:

Дети готовят мини-выставку «Наши опыты с водой», делают рисунки, рассказывают, что они наблюдали и какие выводы сделали.

Такая форма завершения исследования способствует формированию у воспитанников элементарных навыков публичного выступления и рефлексии собственной деятельности.

Таким образом, исследовательская деятельность воспитанников строится поэтапно и представляет собой целостный процесс: от возникновения интереса и постановки проблемы — к самостоятельному поиску и анализу результатов.

Каждый этап играет важную роль в формировании познавательной активности, самостоятельности, логического и творческого мышления ребенка.

Педагог, организуя исследовательскую деятельность, выступает не как источник готовых знаний, а как партнер, наставник и вдохновитель, создающий условия для того, чтобы каждый ребенок мог почувствовать себя маленьким исследователем, открывающим мир.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Содержание дошкольного воспитания и обучения ориентировано на развитие личности ребенка как активного субъекта своего развития, способного самостоятельно наблюдать, анализировать, делать выводы и применять знания в новых ситуациях.

В этом процессе роль педагога является ключевой: он не только организует исследовательскую деятельность, но и направляет, мотивирует и поддерживает каждого ребенка, создавая условия для его индивидуального развития.

1. Создание мотивирующей среды и стимулирование любознательности

Первое и основное условие успешного включения детей в исследовательскую деятельность — создание педагогом эмоционально комфортной и познавательно насыщенной развивающей среды.

Именно среда является тем пространством, где зарождается интерес ребенка к познанию, экспериментированию, самостоятельным открытиям.

Педагог подбирает разнообразные материалы, оборудование и объекты для наблюдения, формирует «уголок экспериментов», тематические выставки, коллекции природных, бытовых и бросовых предметов.

Он организует ситуации удивления и познавательного конфликта, когда ребенок сталкивается с вопросом, требующим ответа, например: «Почему лед тает?», «Почему одни предметы плавают, а другие тонут?»

Таким образом, педагог создает мотивационную основу

исследовательского поведения, побуждая детей не просто узнавать новое, а стремиться к самостоятельному поиску истины.

2. Направление и поддержка поисковой активности ребенка

Педагог выполняет роль наставника и координатора познавательной деятельности. Он не дает готовых ответов, а направляет рассуждения ребенка с помощью наводящих вопросов, побуждает к размышлению и экспериментированию.

Педагогическая поддержка заключается не в доминировании, а в сотрудничестве.

Взрослый помогает ребенку выдвигать гипотезы, выбирать способы проверки, наблюдать, делать выводы.

Пример: педагог спрашивает:

– «Как ты думаешь, почему этот предмет утонул?»

– «Что можно сделать, чтобы он не тонул?»

Такое взаимодействие помогает ребенку почувствовать уверенность, формирует настойчивость в достижении цели и развивает познавательную инициативу.

3. Помощь в формулировании вопросов и гипотез

Одним из важнейших компонентов исследовательской деятельности является умение задавать вопросы и делать предположения.

Воспитанники часто испытывают трудности в формулировке гипотез, поэтому педагог помогает им уточнить мысль, правильно оформить идею, поощряет любые догадки, даже самые наивные.

Педагогическая задача — не исправить ребенка, а поддержать его стремление размышлять.

Через диалог педагог учит детей наблюдать, сопоставлять факты, выражать свои мысли, обосновывать мнение.

Такой способ взаимодействия развивает у ребенка критическое мышление и формирует основы исследовательской культуры.

4. Обеспечение безопасности экспериментов

Организуя эксперименты и наблюдения, педагог несет ответственность за безопасность детей.

Он подбирает безопасные материалы и оборудование, контролирует процесс выполнения действий, обучает детей правилам обращения с предметами и веществами.

Безопасность включает не только физическую, но и эмоциональную защищенность: дети должны чувствовать, что ошибки — это не неудача, а естественная часть познания.

Педагог объясняет, что любой опыт имеет значение, независимо от того, подтвердилось предположение или нет. Это формирует уверенность в себе и готовность к самостоятельным исследованиям.

5. Организация совместного обсуждения и подведения итогов

Важной функцией педагога является организация коллективного обсуждения результатов исследования.

Обсуждение способствует развитию речи, логического мышления,

коммуникативных навыков и умению анализировать.

Педагог помогает детям сравнивать результаты, делать выводы, устанавливать причинно-следственные связи.

Он задает вопросы:

– «Что нового мы узнали?»

– «Почему получился именно такой результат?»

– «Какие выводы можем сделать?»

Совместное обсуждение формирует у детей чувство удовлетворения от достигнутого результата и способствует осознанию ими ценности коллективного труда и взаимопомощи.

6. Поощрение инициативы и самостоятельности

Одним из важнейших принципов исследовательской педагогики является поощрение детской инициативы и самостоятельности.

Педагог должен предоставлять детям возможность самим выбирать объекты для наблюдения, предлагать свои идеи для опытов, самостоятельно фиксировать результаты.

Такая позиция способствует развитию у ребенка ответственности, уверенности в своих силах и способности принимать решения.

Педагогическая поддержка строится на принципе «не делай за ребенка того, что он может сделать сам».

Важно не только направлять, но и предоставлять пространство для личного выбора и проявления творчества.

7. Формирование исследовательской культуры

Роль педагога заключается также в формировании у детей элементарных норм исследовательской культуры — аккуратности, внимательности, уважения к результатам труда других, умения работать в команде.

Педагог приучает детей к бережному отношению к оборудованию, природным объектам, соблюдению порядка на рабочем месте.

Он развивает у воспитанников умение планировать деятельность, оценивать результат и радоваться успеху других.

Через систематическую исследовательскую работу педагог способствует становлению у детей таких качеств, как ответственность, наблюдательность, настойчивость и любознательность — основ будущего учебного успеха.

Таким образом, педагог в исследовательской деятельности воспитанников выступает не только организатором, но и партнером, вдохновителем, наставником и защитником познавательных инициатив ребёнка.

От его профессионализма, умения создать условия для свободного эксперимента и сотрудничества зависит успешность развития познавательной активности, самостоятельности и креативности детей.

Эффективный педагог — это педагог, который не учит готовым знаниям, а помогает ребенку самому открыть истину, испытать радость открытия и уверенность в своих силах.

ОРГАНИЗАЦИЯ СРЕДЫ ДЛЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Эффективная организация познавательно-исследовательской деятельности в дошкольной организации невозможна без соответствующего материально-технического обеспечения, создающего условия для практической, самостоятельной и творческой деятельности детей.

Именно правильно подобранное оборудование позволяет детям наблюдать, экспериментировать, анализировать и делать собственные открытия, что способствует развитию познавательной активности, логического мышления и исследовательских умений.

1. Оборудование и инструменты для проведения экспериментов и наблюдений

Для организации исследовательской деятельности в группах рекомендуется наличие наглядного и доступного оборудования, безопасного для использования детьми.

К основным видам относятся:

- прозрачные емкости разного объема (банки, колбы, стаканы) — для наблюдения за свойствами воды, воздуха, процессов растворения, испарения;
- воронки, мерные стаканы, пипетки, ложечки — для проведения элементарных физических и химических опытов;
- лупы, увеличительные стекла, микроскопы (детские модели) — для детального изучения объектов живой и неживой природы;
- магниты различных форм и размеров — для выявления магнитных свойств предметов;
- зеркала, фонарики, компасы, термометры — для экспериментов со светом, отражением, ориентацией в пространстве, измерением температуры.

Такие инструменты помогают детям проводить наблюдения, делать выводы, подтверждать или опровергать собственные гипотезы. При этом все материалы должны быть адаптированы к возрастным возможностям детей и безопасны при использовании.

2. Природные и подручные материалы

Значительное место в исследовательской деятельности занимают природные материалы, доступные детям в повседневной жизни.

К ним относятся:

- песок, глина, камешки, ракушки, почва, вода, снег, лед;
- листья, семена, цветы, веточки, шишки, плоды растений;
- перья, шерсть, скорлупа, другие природные объекты.

Работа с такими материалами развивает сенсорные способности, внимание и наблюдательность, способствует экологическому воспитанию и формированию бережного отношения к природе.

Кроме природных объектов, используются бытовые материалы (бумага, ткань, пластик, картон, резина, фольга и т.д.), позволяющие проводить эксперименты по исследованию свойств различных веществ — гибкости, плотности, водопроницаемости, теплопроводности

3. Организация исследовательского пространства

Для систематической работы в группе рекомендуется создать «уголок экспериментирования» или «мини-лабораторию», оснащенную необходимыми материалами и наглядными пособиями.

В такой зоне должны быть:

- безопасное оборудование, размещенное на уровне глаз ребенка;
- прозрачные контейнеры и коробки с маркировкой для хранения материалов;
- карточки с изображениями этапов эксперимента и символами безопасности;
- таблицы, схемы, плакаты с познавательными фактами;
- журнал или альбом наблюдений, где фиксируются результаты эксперимента.

Мини-лаборатория становится не только местом проведения экспериментов, но и зоной познавательной активности, где дети учатся планировать, работать в паре, обсуждать результаты и делать выводы.

4. Методические и дидактические материалы

Неотъемлемой частью материально-технического обеспечения являются дидактические и методические материалы, помогающие педагогу организовать исследовательскую деятельность системно и последовательно.

К ним относятся:

- карточки-схемы для фиксации наблюдений (в виде пиктограмм, таблиц, рисунков);
- «паспорта экспериментов», включающие краткое описание цели, материалов, хода исследования и ожидаемых выводов;
- инструкционные карты, помогающие детям действовать пошагово;
- фото- и видеофайлы, фиксирующие результаты опытов и экспериментов;
- иллюстрированные энциклопедии, научно-популярные книги, атласы и плакаты по естественно-научным темам;
- цифровые ресурсы и интерактивные материалы, позволяющие расширить представления детей о явлениях природы, профессиях ученых и современных технологиях.

5. Требования к безопасности и эстетике организации пространства

При подборе оборудования педагог обязан учитывать Нормы оснащения оборудованием и мебелью организаций дошкольного, среднего образования, а также специальных организаций образования (приказ МОН РК от 22 января 2016 года №70) и техники безопасности.

Все предметы должны быть легкими, нетоксичными, без острых углов и мелких деталей, не представляющих опасности для ребенка.

Кроме того, важно соблюдать эстетические принципы оформления исследовательской зоны — чистота, порядок, привлекательность, соответствие цветовой гаммы общему интерьеру группы.

Аккуратно оформленная лаборатория вызывает у детей интерес и желание самостоятельно исследовать окружающий мир.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С РОДИТЕЛЯМИ В ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Одной из основных задач Модели развития дошкольного воспитания и обучения (ППРК от 15 марта 2021 года №137) является установление партнерских взаимодействий с родителями воспитанников.

Родители являются первыми педагогами детей и активными участниками воспитательно-образовательного процесса, а их включенность в исследовательскую деятельность способствует укреплению партнерских отношений между семьей и дошкольной организацией, повышает интерес ребенка к познанию и экспериментированию.

1. Значение взаимодействия педагога и родителей

Вовлечение родителей в исследовательскую деятельность создает единое образовательное пространство «детский сад – семья», где познавательные интересы ребенка поддерживаются и в домашних условиях.

Педагогическая поддержка родителей помогает им осознать значимость исследовательского опыта для развития мышления, речи, воображения и самостоятельности ребенка.

Такая работа позволяет:

- формировать у родителей педагогическую компетентность;
- развивать у детей чувство сопричастности к семейным и коллективным делам;
- повышать мотивацию ребенка к экспериментированию через совместную деятельность с близкими взрослыми;
- создавать положительный эмоциональный фон обучения и укреплять доверие между педагогами и родителями.

2. Формы взаимодействия с родителями

В зависимости от задач воспитательно-образовательного процесса и интересов семьи педагог использует разнообразные формы сотрудничества:

1) Семейные мини-проекты и выставки

Организация семейных исследовательских проектов — одна из наиболее эффективных форм сотрудничества.

Тематика таких проектов может быть разнообразной:

- «Моя семья – исследователи природы»;
- «Как живет наш домашний питомец»;
- «Вода вокруг нас»;
- «Магнитные чудеса»;
- «Наш семейный огород».

В ходе выполнения проектов родители вместе с детьми проводят наблюдения, эксперименты, оформляют результаты в виде рисунков, макетов, фотоколлажей, презентаций.

Завершением работы становится выставка семейных проектов, где каждая семья представляет результаты своих исследований.

Такая форма работы способствует не только расширению кругозора

детей, но и укреплению внутрисемейных связей, развитию ответственности и гордости за совместные достижения.

2) Информирование родителей о целях и результатах исследований

Эффективное взаимодействие предполагает регулярное информирование родителей о задачах, направлениях и результатах исследовательской деятельности детей.

Для этого используются различные каналы коммуникации:

- родительские собрания и консультации;
- стенды, папки-передвижки, информационные буклеты;
- фотоотчеты, видеоролики, публикации на сайте детского сада;
- индивидуальные беседы с родителями.

Информирование помогает родителям осознать, что исследовательская деятельность — не просто игра, а важный образовательный процесс, формирующий у ребенка самостоятельность, наблюдательность и умение делать выводы.

Кроме того, знание тематики исследований позволяет родителям продолжать работу дома, поддерживая интерес ребенка к экспериментированию.

3) Вовлечение родителей в изготовление оборудования для экспериментов

Важным направлением сотрудничества является совместное создание исследовательского оборудования.

Родители вместе с детьми и педагогами могут изготовить:

- простейшие приборы для опытов (весы, водяные часы, компасы, измерительные ленты);
- коллекции природных материалов;
- стенды для наблюдений за погодой или ростом растений;
- модели из подручных материалов для демонстрации физических явлений.

Такое участие родителей не только развивает их творческую активность, но и помогает создавать материалы для детского экспериментирования.

Дети при этом испытывают особую гордость, когда видят, что их семья внесла вклад в развитие «уголка экспериментов» в группе.

4) Организация «Дней открытых исследований»

Одной из ярких и эмоционально значимых форм работы с родителями является проведение «Дней открытых исследований».

В этот день родители приглашаются в группу, где совместно с детьми выполняют несложные опыты, наблюдают за ходом экспериментов, участвуют в обсуждениях и подведении итогов.

Примеры таких мероприятий:

- «Маленькие исследователи воды»;
- «Тайны воздуха и света»;
- «Семейная лаборатория открытий»;

«Фестиваль маленьких изобретателей».

Такие формы работы способствуют созданию атмосферы сотрудничества и доверия, объединяют семьи и педагогов общей целью — развитием познавательной активности детей.

3. Просветительская и консультативная работа с родителями

Педагог регулярно проводит консультации, мастер-классы, тренинги, где знакомит родителей с методами и приемами организации домашнего экспериментирования, правилами безопасности и возрастными особенностями детского познания.

Примеры консультаций:

«Как развивать у ребенка интерес к исследованию природы»;

«Домашние опыты из подручных материалов»;

«Безопасность при проведении экспериментов дома»;

«Как поддерживать инициативу ребенка, не подсказывая готового ответа».

Такая работа помогает родителям понять значение исследовательской деятельности как средства развития мышления, речи и творческого воображения детей дошкольного возраста.

Взаимодействие с родителями в рамках исследовательской деятельности играет важную роль в реализации образовательных задач дошкольной организации.

Совместные проекты, выставки, эксперименты и «Дни открытых исследований» создают условия для укрепления связей между семьей и детским садом, способствуют развитию детской инициативы, самостоятельности и любознательности.

Родители, вовлеченные в воспитательно-образовательный процесс, становятся партнерами педагогов, а ребенок получает возможность видеть, что его семья и воспитатели объединены общей целью — поддержкой его познавательного развития.

Таким образом, сотрудничество педагога и родителей — это не дополнительная форма работы, а неотъемлемая часть системы управления познавательно-исследовательской деятельностью воспитанников, обеспечивающая целостность и эффективность воспитательно-образовательного процесса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представленные методические рекомендации отражают комплексный подход к развитию познавательной активности детей дошкольного возраста и демонстрируют пути эффективного внедрения исследовательских методов в педагогическую практику.

В дошкольном возрасте основой познания является непосредственный опыт ребенка, его личное взаимодействие с окружающим миром через наблюдение, эксперимент, игру и творческую деятельность. Именно поэтому педагог должен выступать не в роли носителя готовых знаний, а как организатор, партнер и вдохновитель детского исследования.

Создание условий, стимулирующих любознательность и самостоятельность, способствует развитию важнейших личностных качеств — инициативности, настойчивости, ответственности и уверенности в своих силах.

В ходе реализации данных рекомендаций педагог обеспечивает:

- формирование у детей первоначальных представлений о природных и социальных явлениях;

- развитие исследовательских умений — умения ставить вопросы, делать предположения, искать доказательства, фиксировать результаты;

- интеграцию познавательной, речевой, художественно-эстетической и трудовой деятельности;

- создание благоприятного эмоционального и творческого микроклимата в группе.

Большое значение имеет материально-техническая база и взаимодействие с родителями, которые становятся активными участниками воспитательно-образовательного процесса. Семейные проекты, выставки, «Дни открытых исследований» укрепляют партнерство между детским садом и семьей, повышают интерес детей к познанию и делают образовательный процесс более содержательным и радостным.

Таким образом, системное внедрение познавательно-исследовательской деятельности в воспитательно-образовательный процесс дошкольной организации способствует:

- развитию у детей основ научного мышления и исследовательской культуры;

- формированию позитивного отношения к обучению;

- становлению активной жизненной позиции и любознательности как устойчивого личностного качества.

Реализация данных методических рекомендаций позволяет педагогам создавать в детском саду развивающую среду, в которой каждый ребенок получает возможность проявить инициативу, сделать собственное открытие и почувствовать себя маленьким исследователем.

Именно такая педагогическая модель отвечает современным требованиям к качеству дошкольного образования и способствует успешной социализации и дальнейшему обучению детей в школе.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Модель развития дошкольного воспитания и обучения (ППРК от 15 марта 2021 года №137);
2. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения (приказ МП РК от 3 августа 2022 года №348);
3. Гущина Л.Ю. Методика организации познавательно-исследовательской деятельности дошкольников. — Астана: НЦПК «Өрлеу», 2018 г.;
4. Рахимова С.Р. Современные подходы к развитию познавательной активности детей дошкольного возраста. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2020 г.;
5. Поддьяков Н.Н. Развитие исследовательской активности детей. — М.: Просвещение, 2000 г.;
6. Кудрявцев Т.В. Исследовательская деятельность детей в дошкольном возрасте. — М.: Академия, 2010 г.;
7. Петрова В.Г. Познавательное развитие детей дошкольного возраста. — СПб.: Детство-Пресс, 2012 г.;
8. Комарова Т.С., Сакулина Н.П. Познание и исследование в детском саду. — М.: Мозаика-Синтез, 2015 г.

СОДЕРЖАНИЕ

1	ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА	24
2	ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	25
3	ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	27
4	ЭТАПЫ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	30
5	РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	33
6	ОРГАНИЗАЦИЯ СРЕДЫ ДЛЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	36
7	ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С РОДИТЕЛЯМИ В ОРГАНИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	38
8	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	41
9	ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА	42